

Metafora "calatorului" la Friedrich Nietzsche

Andrei Stavila

Fiinta-ncepe-n fiecare clipa; în jurul oricarui aici se-nvârte sfera lui Acolo. Iar centrul este pretutindeni. Drumul eternitatii este curb (F. Nietzsche, Asa grai-a Zarathustra)

Într-o discuție cu Zarathustra - în definitiv, cu cel ce o face posibilă - umbra i se plânge profetului: "sunt un drumet, care-ti atârni de glezne de mult timp: mereu pe drumuri, fara nici o tinta, chiar fara nici un adapost; încât nu mult lipsește sa fii chiar Jidovul ratacitor în vesnicie; numai ca eu nu sunt nici vesnic, si nici jidov".¹ Umbra sa l-a însoțit pe profetul lui Dionysos "în cele mai îndepărtate lumi", a lasat în urma, împreună cu el, orice credință, prejudecata morala, sistem axiologic. Ramasa fara adapost (deopotrivă în sens propriu si figurat), ratacitoare prin pustiurile nascute recent odata cu moartea lui Dumnezeu si a oricarui idol posibil, obosita si tânjind nostalgica dupa o ramasita de certitudine, umbra i se plânge lui Zarathustra, cerându-i un punct de oprire, un scop, un "vânt prielnic", o "vatra" unde linistea, ragazul sa devina realitate. Or, raspunsul profetului este unul sec, aspru, venind pe un ton dojenitor: spiritul ratacitor este singurul spirit liber

Iar spiritele doar pe jumătate libere, pe jumătate ratate, nelinistite doar pâna obosesc, "gasesc pâna la urma mai fericita chiar o temnita".² Si ce "temnita" poate fi mai grozava decât o încremenire în proiect - încremenire într-o credință, idee, într-o iluzie sau - ceea ce e totuna - într-un idol? Umbra este invitata sa revina la cel ce o face posibilă, sa urce muntele spre pestera lui Zarathustra, lui Zarathustra-calatorul, hoinar fara vreun scop aparent. Si am spus "fara vreun scop aparent", întrucât desi umbra nu realizeaza, profetul calatoreste în urma intentiilor sale³.

Metafora calatorului strabate toate lucrarile lui Nietzsche, portretul sau fiind complex si ca atare greu de creionat în câteva cuvinte. Putem observa în primul rând ca el este un "catorator pe munti"⁴, urând câmpiile, si sarcina pe care si-a propus s-o îndeplineasca reclama un caracter aspru, tipul individului care nu se cruta pe sine, pentru care propriul destin, desi cunoscut, daca nu îi ramâne indiferent cel puțin este acceptat cu zâmbetul pe buze (*amor fati*). Calatorul stie ca pentru a urca în vârful înalt trebuie mai întâi sa coboare în prapastia adâncă: "De unde vin cele mai-nalte piscuri? (...) Am învățat ca ele vin din mare"⁵.

Calatorul propovaduieste si învata *eterna reîntoarcere*⁶ cu tot ceea ce presupune ea, în primul rând rasturnarea valorilor; si totusi, figura calatorului nu se reduce la chipul lui Zarathustra. Tot "calatori" sunt o mare parte din personajele lui Nietzsche, dar numai cele care anunta într-un fel sau altul Supraomul, si aceasta chiar si în momentele când amintitele personaje sunt demascate ca fiind pe jumătate ratate, constituind numai preludiul esuat al aparitiei omului superior.

Într-adevar, *magarul* nu este un calator; el are un acoperis bine asigurat, o *temnita* caldă: este "animalul creștin: el poarta povara valorilor asa-zis <<superioare vie ii>>"⁷.

¹ Nietzsche, Friedrich, *Asa grai-a Zarathustra*, Ed. Humanitas, Bucuresti, editia a treia, 1997, p. 349.

² "Vazut-ai tu vreodata ce somn au criminalii prinsi? Ei dorm în pace, se bucura ca sunt din nou în siguranta" (Nietzsche, *op.cit.*, p. 351).

³ Calatorind, uitam în general scopul deplasarii. Asa cum orice meserie e aleasa si practicata ca mijloc pentru atingerea unui scop, dar continuata ca si cum si-ar fi siesi scopul suprem. Uitarea intentiilor este cea mai frecventa prostie din câte

Nici bufonul, reprezentantul "spiritului împovărat", "caricatura lui Zarathustra"⁸ nu poate fi calator desi calatoreste - dar o face suit pe umerii omului sau ai lui Zarathustra. Iar între magar si bufon se afla *tarantula*, imobila întrucât prosternata unei morale inferioare, si totusi umblând în cercul strâmt al temnitei prin forta razbunarii si prin predica egalitarismului ignobil. *Magar, bufon, tarantula* - în fapt, trei nume pentru doua tipuri de indivizi: "*crestinul si anarhistul* (subl. ns., A.S.): amândoi niste decadents, amândoi incapabili de a actiona altfel decât dizolvant, otravitor, vatamator, sugând sânge, amândoi având ura de moarte împotriva a tot ce exista, a ceea ce este mare, a ceea ce dureaza, a ceea ce promite un viitor vietii..."⁹.

Dar "calatori" sunt parintii oamenilor superiori ce stau sa se nasca, parinti pe jumatate ratati ca Supraom, impuri întrucât gravizi¹⁰. Calator este *omul cel mai respingator*, el l-a ucis pe Dumnezeu si calatoreste fugind de mila oamenilor. El are "cele mai grele si mai lungi picioare. Pe unde umblu eu, drumul e rau. Eu stric oricare drum si-l ruinez"¹¹. Omul respingator este un surghiunit, un auto-surghiunit. Si tot auto-surghiunit, tot calator este *cersetorul de bunavoie*, cel care a renuntat la cunoastere pentru a cauta fericirea¹² însa nu în mijlocul oamenilor, nu în mijlocul gloatei si a sclavilor, ci în compania vacilor, carora le predica în munti. Chiar si savantul, limitat de îngustul sau domeniu de cercetare, *omul cu lipitoarea*, cercetând creierul lipitoarei pentru a înlocui valorile vechi cu adevarurile marunte¹³, este un calator. "Calator", spre deosebire de "ratacitor", întrucât ratacitor este actorul împreuna cu toate "mustele din piata"¹⁴, cei ce nu recunosc omul superior, cei ce-si schimba credintele de la o zi la alta, pro-prietari de spirit, "dar spirit cu prea putina constiinta".

Nici bufonul, reprezentantul "spiritului împovărat", "caricatura lui Zarathustra"⁸ nu poate fi calator desi calatoreste - dar o face suit pe umerii omului sau ai lui Zarathustra. Iar între magar si bufon se afla *tarantula*, imobila întrucât prosternata unei morale inferioare, si totusi umblând în cercul strâmt al temnitei prin forta razbunarii si prin predica egalitarismului ignobil. *Magar, bufon, tarantula* - în fapt, trei nume pentru doua tipuri de indivizi: "*crestinul si anarhistul* (subl. ns., A.S.): amândoi niste decadents, amândoi incapabili de a actiona altfel decât dizolvant, otravitor, vatamator, sugând sânge, amândoi având ura de moarte împotriva a tot ce exista, a ceea ce este mare, a ceea ce dureaza, a ceea ce promite un viitor vietii..."⁹.

Dar "calatori" sunt parintii oamenilor superiori ce stau sa se nasca, parinti pe jumatate ratati ca Supraom, impuri întrucât gravizi¹⁰. Calator este *omul cel mai respingator*, el l-a ucis pe Dumnezeu si calatoreste fugind de mila oamenilor. El are "cele mai grele si mai lungi picioare. Pe unde umblu eu, drumul e rau. Eu stric oricare drum si-l ruinez"¹¹. Omul respingator este un surghiunit, un auto-surghiunit. Si tot auto-surghiunit, tot calator este *cersetorul de bunavoie*, cel care a renuntat la cunoastere pentru a cauta fericirea¹² însa nu în mijlocul oamenilor, nu în mijlocul gloatei si a sclavilor, ci în compania vacilor, carora le predica în munti. Chiar si savantul, limitat de îngustul sau domeniu de cercetare, *omul cu lipitoarea*, cercetând creierul lipitoarei pentru a înlocui valorile vechi cu adevarurile marunte¹³, este un calator. "Calator", spre deosebire de "ratacitor", întrucât ratacitor este actorul împreuna cu toate "mustele din piata"¹⁴, cei ce nu recunosc omul superior, cei ce-si schimba credintele de la o zi la alta, pro-prietari de spirit, "dar spirit cu prea putina constiinta".

exista" (Nietzsche, Friedrich, *Calatorul si umbra sa (Omenesc, prea omenesc)*, Ed. Antet, Bucuresti, 2000, aforismul 206).

⁴ Nietzsche, Friedrich, *Asa grai-a Zarathustra*, ed. cit., p. 219.

⁵ *Ibidem*, p. 221.

⁶ *Ibidem*, p. 295.

⁷ Deleuze, Gilles, *Nietzsche*, Ed. All, Bucuresti, 1999, p. 35.

În sfârșit, calatoarea este umbra lui Zarathustra, însă nu doar umbra așa cum o vede Deleuze în *Asa grai-a Zarathustra*, simbol al activității culturii având ca scop, în toate timpurile, realizarea omului "liber, selectat și dresat"¹⁵.

Mai degrabă este vorba de acea umbra care-i prilejuieste călătorului însuși meditația sa, umbra din *Omenesc, prea omenesc*, necesară în aceeași măsură cu lumina, o umbra "pe care toate obiectele o dezvăluie atunci când raza științei zăbovesc asupra lor", și din această cauză contra-balanta înfricosatoarei nopți: "pentru că să existe frumusețea a chipului, claritatea a cuvântului, bunătatea și fermitatea a caracterului e nevoie de umbra ca și de lumina. Nu-si sunt dușmance: ci mai degrabă se tin prieteneste de brat, iar când lumina dispare, umbra paleste la rândul ei"¹⁶.

Și poate că este vorba despre aceeași umbra din *Amurgul idolilor*, mai degrabă crepuscul (îmbinare între zi și nopți) decât amurg, întrucât este vorba nu de crepusculul care pregătește noaptea ci de cel ce anunță ziua, cel ce precedea dimineața și Marea Amiază. Tocmai acest interval al crepusculului, al îmbinării între umbra și lumina, tocmai el este adecvat cercetării pe care călătorul - și genealogul, sau psihologul, sau semiologul, sau simptomatologul, sau cel care, precum medicul, *ausculta* este un călător - trebuie să o facă asupra vechilor valori și a timpului decadent. De la Platon și până la genealogul călător gândirea a ramas datoare metaforei luminii, nevoii de a face văzut. Din acest motiv psihologul va trebui să se retraga din fața luminii orbitoare, să se retraga la adăpostul umbrei, pentru a asculta - pentru a *ausculta* - simptomele decaderii. Și tocmai această privire din umbra, această ascultare a tăcerii în crepusculul ce pregătește ziua și Marea Amiază, este cea care face din genealog un călător și-l deosebeste de istoric, istoric ce și-a gravat pe blazonul sau un rac: "Cautând originile, devii rac. Istoricul privește înapoi; la sfârșit, el ajunge să și creadă retrospectiv"¹⁷.

Călătorul nu este un agon decăzut, precum Socrate, nu este un luptător abstract, având drept arma disputa logică.

El este mai degrabă un *dansator pe sârma* care nu are decât două opțiuni: se prăbușește sau rămâne în picioare. El nu sfârșea argumentele oponentului, el ucide, însă ucide din mila și nu din răzbunare, așa cum fac judecătorii, "tarantulele"¹⁹.

Călătorul adevărat este omul superior, al cărui prim imperativ este izolarea de gloată și de piața publică; el pune problema autode-pasirii omului prin depășirea virtuților marunte²⁰, prin rastur-narea valorilor. Noile virtuți sunt acum voința de rău, sinceritatea crudă și fără rest, egoismul și echilibrul între păstrarea tradiției și despartirea de ea, răbdarea și nu în ultimul rând râsul și usurinta dansului²¹. Ca și Zarathustra, călătorul coboară din munți pentru a propovădui eterna reînțoarcere, dar el numai arată drumul, nu este o cărja, un ajutor pentru oamenii superiori pe jumătate ratați: "Oameni superiori, voi credeți că mă aflu-aici, că să îndrept ce ați făcut voi greșit? Credeți că vreau să astern culcus mai moale durerii voastre? Sau că să arat pribegilor, cataratorilor și ratacitorilor poteca mai ușoară de urmat? Nu! Nu! De trei ori nu!"²².

Destinat singurătății și refugiat în pesterile din vârful muntelui, călătorul Zarathustra este pus la încercare, este ispitit în privința răbdării sale: pentru că dușmanii se înmultesc și foștii prieteni se rusinează de apropierea lui, el trebuie să coboare încă o dată, pentru a-și salva învățătura. Dar este nevoit să le vorbească ascultătorilor în limbajul pe

⁸ Deleuze, *op. cit.*, p. 36.

⁹ Nietzsche, Friedrich. *Antichristul*, Ed. Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 1998, p. 95 (§ 58).

¹⁰ "Voi, creatorilor, voi, oameni superiori! Cel care trebuie să nască e bolnav: cel care a născut este impur" (Nietzsche, Friedrich, *Asa grai-a Zarathustra*, ed. cit., g. 369).

¹¹ *Ibidem*, p. 341.

care-l cunosc ei, si vechile cuvinte îi provoaca greata; calatoria începe iarasi pentru aflarea unui nou univers al exprimării, pentru aflarea altor posibilitati de contact: "sunt obosit de vechi limbaje, asa cum sunt toti creatorii. Spiritul meu nu mai vrea sa umble pe talpi tocite"²³.

Însa indiferent de limbajul folosit, "înțelepciunea salbatica" este înspaimântatoare chiar si pentru prietenii de aiurea ai calatorului: calea pe care el merge, întreaga poveste a calatoriei lui sunt imorale: calatorul (Zarathustra-profetul, Dionysos, omul superior) este distru-gatorul moralei.²⁴

¹² Deleuze, *op.cit.*, p. 39

¹³ *Ibidem*, p. 38.

¹⁴ Nietzsche, *op. cit.*, p. 111.

¹⁵ Deleuze, *op. cit.*, p. 39.

¹⁶ Nietzsche, *Calatorul si umbra sa (Omenesc, prea omenesc)*, ed. cit., p. 12.

¹⁷ Nietzsche, Friedrich, *Amurgul idolilor*, Ed. ETA, Cluj-Napoca, 1993, p. 9 (aforismul 24).

¹⁸ *Ibidem*, § 21.

¹⁹ Nietzsche, Friedrich, *Asa grai-a Zarathustra*, ed. cit., p. 96.

²⁰ "O, frati ai mei, tot ceea ce iubesc în om este ca el e trecere si disparitie" (Nietzsche, *op. cit.*, p. 364).

²¹ *Ibidem*, pp. 363-374.

²² *Ibidem*, p. 366; vezi si p. 98: "Eu sunt un parapet pe marginea unui torent: la îndemâna celui ce se poate agata de mine. Dar nu sunt cârja voastra".

²³ *Ibidem*, p. 144.

²⁴ "Distru-gator al moralei îmi spun cei buni si drepti: povestea mea e imorala" (*Ibidem*, p. 128).

Calatorul este a priori damnat, el calatoreste prea devreme si nu poate fi înteles de contemporani: *Gott ist tod*, Dumnezeu a murit! - felinarul este spart, dar calatorul, pentru omul vechi, este un biet nebun.²⁵

Bibliografie:

Nietzsche, Friedrich, *Asa grai-a Zarathustra*, Ed. Humanitas, Bucuresti, editia a treia, 1997.

- *Amurgul idolilor*, Ed. ETA, Cluj-Napoca, 1993.

- *Antichristul*, Ed. Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 1998.

- *Calatorul si umbra sa (Omenesc, prea omenesc)*, Ed. Antet, 2000.

- *Stiinta voioasa. Genealogia moralei. Amurgul idolilor*, Ed. Humanitas, Bucuresti. Deleuze, Gilles, *Nietzsche*, Ed. All, Bucuresti, 1999.

Set By T-D1 (yth_1100ro@yahoo.com)

²⁵ Nietzsche, Friedrich, *Stiinta voioasa. Genealogia moralei. Amurgul idolilor*, Ed. Humanitas, Bucuresti, § 125.

